

על זמן עשיית המלאכה וכאן ג"כ נעשית המלאכה בחול ותצריך עיון לדינא ע"ש. והמנ"ח מצוה רצ"ח כתב שאם הדביק פת בשבת עם חשיכה ולא נאפית כלל מבעוד יום רק משחשכה ליל מוצאי שבת בודאי פטור כיון דנאפה אחר השבת והרי זה כמו הדביק פת בשבת דמותר לרדותו וכו' ע"ש.¹ עוד כתב המנ"ח ז"ל שם דזה דוקא במלאכת אפיה אבל בזריעה חייב רק בעשיית מלאכה ולא בהשרשה דאל"כ היאך חייב על הזריעה דאינו נקלט לפחות ג' ימים וע"כ חידש דאפילו ליקט תיכף אחר הזריעה ג"כ חייב דכבר נגמרה המלאכה והוא כמו בונה על מנת לסתור ומביא ראיה לדבריו מהחינוך מצוה תקמ"ח לענין כלאי הכרם דלוקה מיד שזרעו ע"ש. ולפי דעתי יש לדון בראיה זו דאף שחייב על הזריעה תיכף קודם שנקלט אפשר דעכ"פ צ"ל זריעה שנקלטת אחר כך אבל אם ליקט תיכף אחר הזריעה דאינו קולט לעולם פטור ובהרש"ש שבת דע"ג מפורש כן דאם ליקט הזריעה קודם שנשרש נראה דפטור למפרע ע"מ שזרע ע"ש ע"כ אני מסובך בזה ומקוה שרבותי הרבנים קוראי הירחון „אור תורה" יתעניינו לברר הדברים.²

סימן קה

רפאל בן יצחק הכהן

ישיבת הרמב"ם וב"י, תל-אביב

נשאלתי במאי דקי"ל המריח האתרוג (או שאר פירות שיש בהם ריח) מברך הנותן ריח טוב בפירות, האם מברך כן גם על עלי האתרוג או לא. ואם לאו, מה מברך, עצי או מיני.

תשובה, הרדב"ז בתשובותיו החדשות סימן מ"ד נשאל אם אסור להריח במיני בשמים של ערלה והשיב אתרוג וכיצא בו שיש להם זהרי פי פרח צריך לדקדק. שלא יהיה בפרח עצמו אע"פ שהוא בוסר אלא בעודו סמדר שכך שנו העלין והלולבין והסמדר מותרין בערלה וברבעי הילכך מותר להריח בזה של האילנות

1. א"ת, לאה"ר ל"ו להבין מאי מדמה המנ"ח נדון זה להא דמותר לרדות אם הדביק פת בשבת דהתם על ידי זה לא נעשה כלום ולא נתקיימה מחשבתו כיון שרודה אותה קודם שתאפה אבל הכא שהדביק בשבת עם חשיכה אפשר שחייב כיון דע"י מעשיו אלה נאפית ואף שנאפית בחול על כל סנים תחילת מעשיו בשבת וכן כתב להדיא הרש"ש ז"ל בשבת דף ע"ג ע"א שצ"ל לקמן וז"ל ומה נ"ל דכן האופה בשבת עם חשיכה חייב ואף דאין שהות שתיגמר אפייתו מבעוד יום עכ"ל ופלא מהה"כ הי"ו שלא העיר מזה כלום. הנ"ד.

2. א"ת, תמיהני על המנ"ח ז"ל דמחלק בשבת בין העבודות בין אפיה לזריעה ומדמה זריעה בשבת לזריעה בכלאי הכרם ואזרבא מסתבר יותר לדמות מלאכות שבת הדדי דמאיוזה טעם לחלק ביניהם ואין ס' המנ"ח בידי כעת לעמוד על דבריו. הנ"ל

של הערלה אע"פ שיש בהם עיקר הפרי לפי שעדיין סמדר ע"ש משמע דמותר להריח בעלין וכיוצא ודוקא בפרי עצמו אסור וא"כ עלי אתרוג שאינו פרי מותר לפי שאין להם דין פרי ומותרין בערלה וא"כ ה"ה נמי לגבי ברכה שאין מברכין הנותן ריח טוב בפירות כיון שאינו פרי.¹

ולענין הספק השני מה מברכין, נראה דמברכין עצי בשמים וכ"מ מדברי הרב"י שכתב דמי הורד אע"פ שאינו בא מהעץ של הורד עצמו כיון שבא מדבר הנברא בתוכו מברכין עליו בורא עצ"ב (וכ"פ בש"ע ס"ג) וא"כ כ"ש הכא² וכ"מ מדברי מרן בש"ע ס"ב שכתב אם זה שיוצא ממנו הריח עץ או מין עץ מברך בורא עצ"ב ופ"י המג"א שם מין עץ אפילו אינו עיקר הפרי. ע"ש והמ"ב פירש אע"ג דלאו עץ גמור דרכיך מ"מ כיון דמוציא עליו מעצו מברך בעצ"ב ע"ש ועי' בשער הציון שם וא"כ מינה ודאי דעלי אתרוג מברך עליו בעצ"ב ואפשר דע"ז נתכוון מרן. וכן מבואר בהברכ"י סימן רט"ז ס"ג שכתב ואם יהיה פרי וכו' על הזאה"ר דהיינו פרח האתרוג מברך עצ"ב ע"ש. אך לכאורה קשה על זה שבספרו מתווק ברכה ס"ד בסופו כתב דאין לברך הנותן ריח טוב בפירות על הקליפין אלא יברך במ"ב ע"ש ומ"ש קליפין מפרחים. ואפ"ל עפמ"ש רבינו יונה שעל הרי"ף במסכת ברכות דמ"ג ד"ה וכתב רמז"ל דהראב"ד כתב שעל מי הורד מברך במ"ב ונראה למורי הרב הטעם שאין מי הורד באין מעץ הורד עצמו אלא מהפרי הנברא בתוכו ע"ש וה"ה לקליפין שמברכין במ"ב כיון דלא באין מהעץ עצמו אבל הפרחים שבאין

1. א"ה, אי אתית להכי בפשיטות יש לפשוט זה מדפסק מרן בש"ע סימן ר"ד סעיף א' דדבר דלא נטעי ליה אדעתא ידיה כשאכלי ליה אינו מברך רק שהכל אף דרך בני אדם לאכלן ע"ש במפרשים וא"כ כ"ש עלי אתרוג דאין דרכן לנטוע עץ האתרוג בשביל העלין רק בשביל האתרוג דאין מברכין עליהן הנותן ריח טוב בפירות. אך יש לדחות דה"א דלא אמרו כן אלא גבי אכילה אבל גבי ריח לא קפדינן בזה דהרי אתרוג גופיה ודאי לא נטעי ליה בשביל ריח רק בשביל אכילה או בשביל מצותו ואפ"ה מברכין עליו הנותן ריח טוב בפירות וכן שאר מיני פירות שיש בהם ריח טוב בפירות. וכן מבואר במג"א סימן רט"ז ס"ב שכתב מין עץ אפילו אינו עיקר הפרי ע"ש וא"כ ה"ה נמי דאין ללמוד מערלה דאינו אסור רק הפרי עצמו ועי' להמחב"ר שהביא מהו"י דס"ל דמותר להריח הפרי. אך בפשיטות יש להוכיח מדכתב מרן סימן רט"ז ובב"י לתת טעם למ"ש הטור בשם הר"מ מרוטנבורק דעל אגוז מושקאט"א מברך שנתן רט"ב כמו אתרוג ועל ריח קנה וקנמון וכיר"ב מברך בורא עצ"ב והיינו משום דקנה וקנמון אינם עיקר הפרי וכתב הפרישה פירוש לפירושו לפי שהעץ עושה גם פירות אחרים זולת הקנה והקנמון ע"ש וא"כ כ"ש עלי אתרוג שאינו פרי כלל שאינו מברך הנותן רט"ב. ואפילו הרא"ש דפליג שם ע"ז וס"ל דמברך על קנה וקנמון הנותן רט"ב הא יהיב טעמא כיון שעיקרו לאכילה הוי כאתרוג ע"ש וא"כ עלין וכיר"ב שאינן בני אכילה אינו מברך הנותן רט"ב. ועי' לה' שמח נפש מערכת פ' שכתב דפרחים שבאילנות לימונים וכיוצא בזה שנותנים ריח טוב אינו מברך הנותן רט"ב כיון שעדיין לאו פירי גינהו ע"ש שהביא זה מהרבה פוסקים וא"כ כ"ש עלין שאינם פרי כלל ולא עתידין להיות פרי. הג"ל.

2. א"ה, ונראה דגם הראב"ד דפליג שם מודה בזה. הג"ל.

מהעץ עצמו מברכין ע"ב אבל ז"א שהרי חרב"י ז"ל תביא דברי הראב"ד וכתב ע"ז ולענין הלכה כיון דהרמב"ם והרא"ש מסכימים לדעה אחת חכי נקטינן ע"ש וא"כ מינה גמי לקליפין צריך לברך ע"ב כיון דלא קי"ל כסברת הראב"ד הגו' וצ"ל דורד שאני שבא מדבר הנברא בתוכו משא"כ קליפין לכן פ' המחב"ר דמברך עליהן במ"ב וא"כ העלין לכ"ע כיון שבאים מהעץ מברכין עליהן בורא עצי בשמים. אך ק"ל מדאמרינן בברכות דמ"ג ע"א כל המוגמרות מברכין עליהם בורא עצי בשמים חוץ ממוסק שמברחין עליו במ"ב ע"ש ע"ש ולדעת המחב"ר נימא גמי חוץ מהקליפות. גם קשה מהטור ומרן בש"ע שכתבו שאם הוא עץ מברך ע"ב ואם עשב מברך עשבי וכו' ואמאי לא אמר דהקליפין מברך בורא מיני בשמים. עכ"פ בג"ד בעלים לכ"ע מברך בורא עצי בשמים כנ"ל.

סימן קו

הרב פראג'י עלוש

באר"שבע

תענית דף ח' ע"א גמ' אר"ל מאי דכתיב וכו' לעתיד לבוא מתקבצות כל החיות אצל הנחש וכו'. ידי"ן ועמיתי בתורה החה"ש ר' שמעון חירארי הי"ו בביקורו הנעים אצלנו הקיף אותי בחבילי שאלות כדרכו בקודש ושאל אותי מדוע מתקבצות החיות רק לעתיד לבוא ולא עכשיו עכ"ד. ובמחשבה א' עניתי לו כי לעתיד לבוא כתוב וגר זאב עם כבש וכו' ויש הבנה ושלום ביניהם אבל עכשיו אין הבנה

3. א"ה, ולי"ג דאין שום סברה לחלק בין הקליפין למי ורד לפי טעמו של הרמב"ם והרא"ש כיון שבא מדבר הנברא בתוכו מברכין בורא עצי בשמים ע"ש א"כ טעם זה שייך גמי לקליפין דמאי שנא. לכן נראה פשוט טעמו של המחב"ר דמברך מיני ולא עצי משום דיש צד לומר דמברך הנותן ריח טוב בפירות כמ"ש שם משם מתר"ד יצחק שהוכיח כן מהחוס' דקליפי אגוז חייבין בערלה ויש צד לומר דלא וכמו שסיים ה' ז"ל שם ולכן הכריע דמברך במ"ב וכמו שפסק מרן שם בס"ב ועל כלם אם אמר במ"ב וצא תלכך על כל דבר שהוא מסופק מברך במ"ב ע"ש ולא מטעם דל"ה עץ ופשוט. הנ"ל.

4. א"ה, לא קשה מידי דשם רצה ללמדנו דאף שהוא מצד עצמו אינו נותן ריח רק אחר שריפה ואינו בעין מברכין עליו בורא עצי בשמים וכמו שפירש"י שם ולכן איתותב מהברייתא דקתני אין מברכין בורא עצי בשמים רק על אפרסמון ועל תחוס שחעץ עצמו מריח בלא שריפה. ואין להקשות מהברייתא דלא קתני קליפות דאדרבא מדלא קתני ליה משמע דמברכין עליהן במ"ב ופשוט. הנ"ל.

5. א"ה, גם זה לק"מ דמסתמא ברור להו לראשונים אם הוא בכלל פרי ומברך הנותן ריח או ל"ה פרי ומברך בורא עצי בשמים ולכן לא הזכירוהו אבל המחב"ר ז"ל שראה מחלוקת בזה הכריע לברך במ"ב לצאת ידי כולם וכאמור. הנ"ל.